

УДК 339.137.2:338.242

Стан конкурентоспроможності національної економіки України

Хворост Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто підходи до визначення поняття національної конкурентоспроможності, чинники її визначення в умовах глобалізації світових ринків. На основі вивчення різних позицій зарубіжних та вітчизняних учених узагальнено поняття національної конкурентоспроможності. Національну конкурентоспроможність можна визначити як здатність країни до створення умов, у яких підприємства можуть генерувати стійке зростання економіки, забезпечувати довгострокову прибутковість та створення робочих місць. Проаналізовано складники індексу глобальної конкурентоспроможності національної економіки та стан конкурентоспроможності економіки України; виявлено системні проблеми.

Ключові слова: конкурентоспроможність, національна конкурентоспроможність, конкурентні переваги, індекс глобальної конкурентоспроможності, фактори конкурентоспроможності.

Хворост Т.В. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены подходы к определению понятия национальной конкурентоспособности, факторы ее определения в условиях глобализации мировых рынков. На основе изучения различных точек зрения зарубежных и отечественных ученых обобщено понятие национальной конкурентоспособности. Национальную конкурентоспособность можно определить как способность страны создавать условия, в которых предприятия могут генерировать устойчивый рост экономики, обеспечивать долгосрочную прибыльность и создание рабочих мест. Проанализированы составляющие индекса глобальной конкурентоспособности национальной экономики и состояние конкурентоспособности экономики Украины; выявлены системные проблемы.

Ключевые слова: конкурентоспособность, национальная конкурентоспособность, конкурентные преимущества, индекс глобальной конкурентоспособности, факторы конкурентоспособности.

Khvorost T.V. COMPETITIVENESS OF UKRAINE NATIONAL ECONOMY

In the article the approaches to the definition of national competitiveness factors and the factors determining it in a globalizing world markets are considered. On the basis of various points of view of foreign and domestic scientists conclusions are made on the generalization of the concept of national competitiveness. National competitiveness can be defined as the ability of the country to create the conditions in which businesses can generate sustainable economic growth, ensure longterm profitability and job creation.

Keywords: competitiveness, national competitiveness, competitive advantages, the index of global competitiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розширення світогосподарських зв'язків України, посилення залежності національної економіки від процесів глобалізації та інтеграції та, як наслідок, підвищення міжнародної конкуренції актуалізує проблему розвитку національної конкурентоспроможності. Наявність потужних конкурентів, підвищення вимог до якості продукції породжує об'єктивну необхідність підвищення конкурентоспроможності країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти цієї проблематики досліджувалися багатьма зарубіжними та вітчизняними науковцями. Основу теорії конкуренції закладено такими класиками економічної науки, як М. Портер, Ф.Б. Ларрен, Дж. Д. Сакс. Вагомий внесок у розвиток методології конку-

рентоспроможності національної економіки здійснили такі вітчизняні вчені, як В.В. Алещенко, О.І. Амоша, І.О. Відоменко, Т.І. Гончар, Д.В. Малащук, А.Ф. Мельник, А.О. Москвіна, Я.О. Жаліло, О.Л. Чепурна та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення сутності поняття національної конкурентоспроможності, визначення системи чинників, які впливають на національну конкурентоспроможність, а також основних макроекономічних чинників, які зумовлюють низьку конкурентоспроможність України серед країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення національної конкурентоспроможності характеризується численними інтерпретаціями її основних концепцій. Конкурентоспроможність визначають як здатність

економіки до залучення та утримання підприємств, а також як здатність країн підвищити рівень життя і забезпечити середовище, в якому підприємства можуть вижити. Багато авторів розглядають поняття національної конкурентоспроможності як здатність країни забезпечувати сталий економічний розвиток. У своїх працях Дж. Сакс зазначає, що конкурентоспроможність національної економіки характеризується наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших макроекономічних характеристик, які визначають стабільне економічне середовище [3].

Фахівці ОЕСР визначають це поняття як ступінь здатності країни виробляти товари і послуги, що відповідають світовим вимогам, за одночасного збереження або підвищення протягом тривалого часу реальних доходів своїх громадян в умовах вільного і справедливого ринку [4]. У такому контексті Щорічник світової конкурентоспроможності аналізує, яким чином країни і підприємства управляють сукупністю своїх конкурентних переваг, щоб досягти добробуту або прибутку [5].

А.Ф. Мельник у своїх роботах, присвячених цьому питанню, визначає конкурентоспроможність національної економіки як можливість економічної системи забезпечувати за будь-якого впливу внутрішніх і зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, яка проявляється у значному суспільному ефекті. Її характеризують із позицій ресурсного, факторного та рейтингового підходів [1].

У світовій економічній літературі, в якій досліджуються проблеми економічного зростання та фактори його динаміки, визначається система чинників, які впливають на рівень конкурентоспроможності. Так, серед чинників виокремлюють ефективність уряду, ефективність бізнесу, економічні показники та стан інфраструктури. За допомогою цих чинників можна оцінити конкурентоспроможність країни [5].

Отже, національну конкурентоспроможність можна визначити як здатність країни до створення умов, у яких підприємства можуть генерувати стійке зростання економіки, забезпечувати довгострокову прибутковість та створення робочих місць.

У сучасній науковій літературі існують різні методи оцінки конкурентоспроможності національної економіки, в основі яких лежать якісні та кількісні методи аналізу. Використання перших засновано на застосуванні математичних та статистичних методів аналізу, які в подальшому доповнюються якісними характеристи-

ками факторів що впливають на зростання конкурентних переваг та зміцнення конкурентоспроможності [6].

У наш час для оцінки рівня конкурентоспроможності країни все частіше застосовують методики, розроблені Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD) (Лозанна, Швейцарія), Всесвітнім економічним форумом (WEF) у Давосі (Швейцарія) та Інститутом стратегій і конкурентоспроможності при Гарвардському Університеті (США). Кожен користується власними методологіями дослідження та критеріями оцінки конкурентоспроможності; для проведення рейтингової оцінки застосовують світові індекси.

Але частіше як узагальненою оцінкою конкурентоспроможності країн на світовому рівні користуються методикою Світового економічного форуму (WEF), за якою визначають:

1) індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), інша назва якого – індекс зростання конкурентоспроможності або індекс інноваційної сприятливості країни;

2) індекс конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI), основна мета якого – визначити рівень продуктивності й ефективності галузей та підприємств.

Звіти WEF можна знайти у відкритому доступі в інтернеті та спеціалізованому виданні «The Global Competitiveness Report. World Economic Forum» [1]. Проведення оцінки конкурентоспроможності економік різних країн проводиться в основному на базі моніторингу бізнесклімату, дослідження державного управління, ступеня глобалізації економіки, рівня економічної свободи, рівня розвитку людського потенціалу, рівня корупційності суспільства та ін.

Світовий економічний форум визначає конкурентоспроможність як набір інститутів, політики і чинників, які визначають рівень продуктивності економіки, що встановлює рівень добробуту, якого країна може досягнути. Ґрунтуючись на оригінальній ідеї Клауса Шваба (1979), у 2005 році Світовий економічний форум опублікував глобальний індекс конкурентоспроможності, розроблений Ксав'є СалаіМартін у співпраці з Форумом. Методологія залишається практично незмінною. GCI поєднує 114 показників, які мають значення для підвищення продуктивності. Ці показники згруповані у 12 складників (рис. 1), таких як інститути, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та навчання, ефектив-

ність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу та інновації. Вони об'єднані у три підгрупи показників відповідно до трьох основних етапів розвитку, такі як «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» й «Інновації та фактори вдосконалення» [2]. Конкурентною перевагою вважається показник, за яким країна посідає вище 50-го місця у рейтингу.

Аналізуючи рейтинг глобальної конкурентоспроможності, який викладено на Всесвітньому економічному форумі (WEF) у рамках The Global Competitiveness Report [2], бачимо, що Україна зайняла 85 місце серед 138 країн світу, що на 6 позицій нижче порівняно з 2015 роком та на 9 – порівняно з 2014 роком (показник конкурентоспроможності продовжує знижуватися з 4,14 у 2014 році, 4,03 у 2015 році до 4,0 у 2016 році). Найближчий наш сусід за вказаним рейтингом – Намібія.

Україна має найбільші проблеми за основними показниками, які характеризують розвиток інфраструктури, макроекономічне середовище (128 місце) та показниками, які характеризують розвиток фінансового ринку країни (130 місце порівняно з минулорічним 121 м).

Що стосується показника рівня розвитку фінансового ринку, то одним із факторів його зменшення залишається низька можливість бізнесу отримати фінансування на внутрішньому фондовому ринку (130 місце) та регулювання фондових бірж (мінус 2 позиції, 137 місце), за міцністю банків країна посіла 138 місце зі 138 країн світу.

На 6 позицій покращився показник макроекономічного середовища – Україна посіла за ним 128 місце. Наявність інфляції не дає можливості значно покращити свої позиції, адже країна й досі перебуває на шляху реформ. Інфляція зумовлена низкою факторів, до яких можна віднести подальше знецінення національної валюти порівняно з іноземними. За показником державного боргу Україна перебуває на 113 місці (ще мінус 3 пункти порівняно з минулим роком і мінус 47 – порівняно з 2015 м), оскільки у 2015 році відбулося значне збільшення державного боргу. Продовжується зниження кредитного рейтингу країни (мінус 9 позицій, 127 місце).

Традиційно Україна займає останні позиції за показниками якості інституцій (129 місце), ефективності антимонопольної політики (залишилася на минулорічному рівні – 136 місце) та впливу оподаткування

Рис. 1. Складники індексу глобальної конкурентоспроможності

на бажання інвестувати (133 місце – мінус 4 позиції).

Незважаючи на те, що за показниками інновацій та факторів удосконалення загалом відбулося піднесення в рейтингу, вони залишаються досить низькими, а за такої ситуації дуже важко досягти економічного зростання та зміцнення конкурентоспроможності. Потрібно сприяти розвитку національного ринку інновацій шляхом створення умов для розвитку інноваційної діяльності і рухатися шляхом реалізації інвестиційноінноваційної моделі розвитку економіки. Так, визначальним фактором покращення національної конкурентоспроможності має бути інноваційний розвиток виробничої сфери.

Через це політика держави у напрямі забезпечення розвитку конкурентоспроможності України має враховувати такі кроки, як гармонізація внутрішніх стандартів із міжнародними, створення однакових конкурентних умов, розвиток людського капіталу, захист прав власності [1].

З іншого боку, Україна у світі має і свої потужні конкурентні переваги. На жаль, їх перелік досить короткий (якість початкової освіти – 51, вища освіта і навчання – 33, вторинний коефіцієнт охоплення освіти – 53, якість системи освіти – 56, якість математичної та природничонаукової освіти – 27, навички

поточної робочої сили – 46, навички майбутньої робочої сили – 36, час, щоб почати бізнес – 42, інновація – 52, якість науководослідних інститутів – 50, співпраця «університетпромисловість» – 57, наявність учених та інженерів – 29, патентні заявки – 49).

Для підвищення конкурентних переваг необхідне розроблення та реалізація системних заходів, які повинні проводитися як урядом, так і всіма гілками влади та господарюючими суб'єктами, адже, як бачимо, проблема нарощення національної конкурентоспроможності є дуже багатогранною. Потрібно задіяти безліч чинників, які спрямовані на забезпечення сталого розвитку, що реалізується у збільшенні ВВП за різними видами діяльності, доходами та напрямками їх використання.

Висновки з цього дослідження. У результаті аналізу різних підходів національну конкурентоспроможність визначено як здатність країни до створення умов, у яких підприємства можуть генерувати стійке зростання економіки, забезпечувати довгострокову прибутковість та створення робочих місць.

Провівши аналіз оглядів WEF, ми визначили основні макроекономічні фактори, які зумовлюють низьку конкурентоспроможність України, такі як неякісна робота інституцій, урядова нестабільність, корупція, високий рівень інфляції, зростання державного боргу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник А.Ф. Національна економіка / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
2. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Online]: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
3. Сакс Дж. Д., Ларрен Ф.Б. Макроекономіка. Глобальний підхід / Пер. с англ. – М: Инорра – М, 2006. – 495 с.
4. Global Competitiveness Yearbook, 2001. – P. 43.
5. Arturo Bris (2015), Revisiting the Fundamentals of Competitiveness: A Proposal «IMD World competitiveness yearbook 2015» p. 492–497 [Online]: <http://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/Fundamentals.pdf>.
6. Бабич Л.М. Макроекономічний аналіз глобальних індексів рейтингової оцінки конкурентоспроможності національної економіки // Л.М. Бабич, Л.С. Любохинець / Вісник Хмельницького Національного університету – 2010, № 3. – Т. 3 – С. 154–159.
7. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л.Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 276 с.
8. Синюченко М.І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання // М.І. Синюченко / Бізнес інформ'2014 – № 7 – С. 14–17.
9. Кіндзерський Ю.В. Проблеми національної конкурентоспроможності та проритети конкурентної політики в Україні // Економіка України.– 2007.– № 8.
10. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації/ О.С. Шнипко. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2009.